

Almindelig ryle *Calidris alpina*

Dunlin

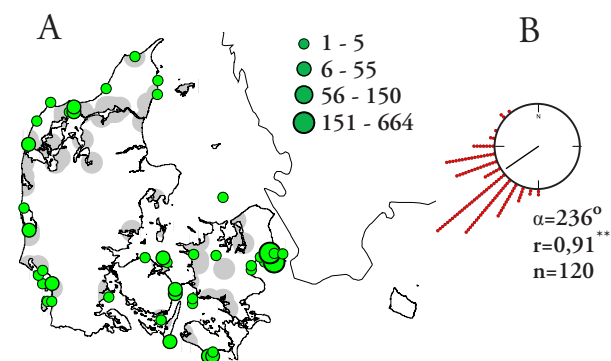
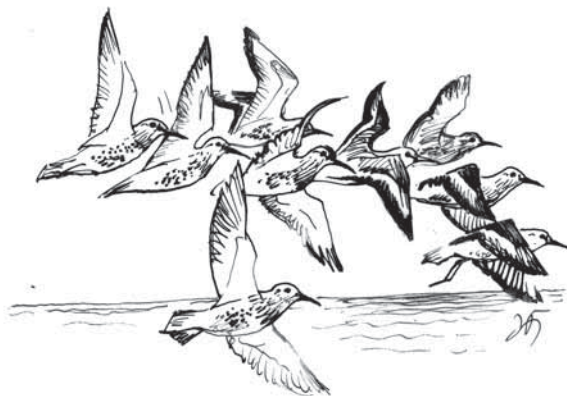

Fig. 2. A) Mærkningslokaliteter for fugle, som senere er genmeldt samt og artens danske ynglebredelse (1993-96). Ringing sites for birds later recovered, and breeding distribution (1993-96).

B) Retning for direkte efterårstræk (juli-dec, >100 km). Direction of direct autumn migration (Aug-Dec, >100 km).

Almindelig ryle har en cirkumpolær ynglebredelse i de arktiske områder på den nordlige halvkugle. I Europa yngler arten desuden i de nordlige tempererede egne, mod syd til det sydlige England og det nordlige Tyskland. I Danmark er almindelig ryle en fåtallig ynglefugl, primært ved kystlokaliteter i det vestlige Jylland, omkring Limfjorden og på Læsø (Thorup 2004). Arten er opført på Den danske Rødliste (2004) som *moderat truet*. De danske ynglefugle tilhører den sydlige underart *Calidris a. schinzii*. Danmark gæstes i træktiden af flere hundrede tusinde

ryler af den nordlige underart *C. a. alpina*, som yngler i de arktiske områder. Den danske del af Vadehavet er af meget stor betydning som fædnings- og fourageringslokalitet for arten (Meltøfte m.fl. 1994). Almindelig ryle overvintrer bl.a. langs kysterne af Vesteuropa og Vestafrika samt omkring Middelhavet.

Mærknings- og genmeldingsdata

I Danmark blev den første almindelige ryle ringmærket i 1921 med en ring fra Dansk Ornithologisk Central. I alt er ringmærket 29.883 almindelige ryler,

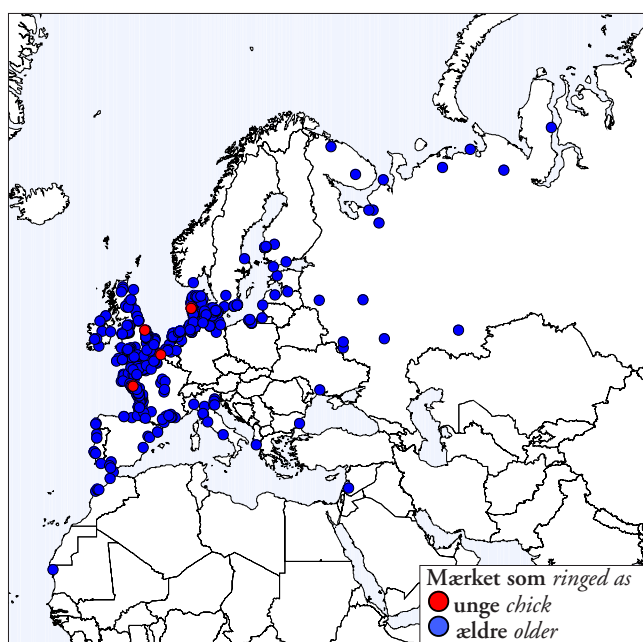

Fig.1. Samtlige genfund af almindelig ryle ringmærket i Danmark (n=1.167). All recoveries of dunlin ringed in Denmark (n=1,167).

Fakta Facts

Mærkninger Birds ringed 29.883

Genmeldinger Recoveries

Antal genmeldinger No. of recoveries 1.167

-heraf uden for Danmark Recovered abroad 659 (56%)

Antal fugle No. of individuals 1.095

-heraf mærket som unger Ringed as chicks 5 (0,5%)

Genmeldingsandel Proportion recovered 3,7%

Mærket i udlandet, genmeldt i Danmark 852

Ringed abroad, recovered in Denmark

Ekstremer Extremes

Højeste alder Oldest bird 14 år 10 mdr.

Længste afstand Longest dist. Rusland Russia 3.253 km

Nordligst Northernmost Rusland Russia (70° 10'N)

Sydligst Southernmost Mauretanien Mauritania (19° 54'N)

Østligst Easternmost Rusland Russia (72° 30'E)

Vestligst Westernmost Mauretanien Mauritania (16° 19'W)

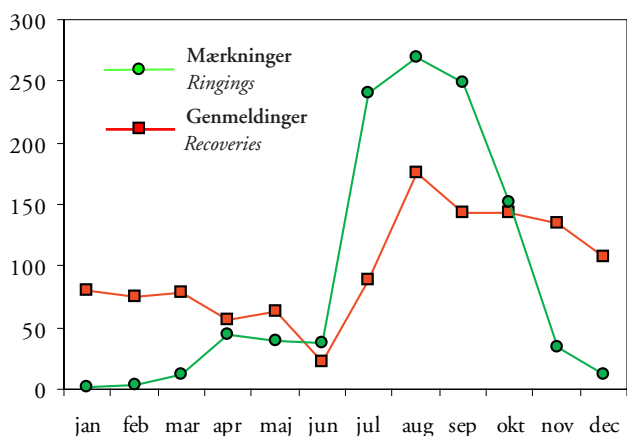

Fig. 3. Mærknings- og genmeldingsmåned for genfund af almindelig ryle. Month of ringing and recovery of recovered dunlin.

og arten er den næsthøypigst mærkede vadefugl, kun overgået af vige. Flest fugle blev mærket i 1950'erne og første halvdel af 1960'erne (fig. 4). Alene i 1953 blev 2.442 fugle ringmærket.

Af de ringmærkede fugle er 1.095 genmeldt, heraf 56% uden for Danmark. De genmeldte fugle stammer primært fra mærkninger udført på Amager (77%) samt i Nord- og Vestjylland (10%), på Fyn og Langeland (5%) og på Lolland (6%). Kun 0,5% af de genfundne fugle tilhører med sikkerhed den lille danske ynglebestand, idet de er mærket som unger. Størstedelen (83%) af de genmeldte fugle er mærket i perioden juli-oktober (fig. 3), og 44% var ungfugle i første leveår. Der foreligger yderligere oplysninger om 852 almindelige ryler, ringmærket i udlandet og genfundet i Danmark.

Træk og overvintring

Danske ynglefugle. I alt fem danskudklækkede ryler er genfundet, hvoraf de to aldrig nåede at forlade reden, før de blev kørt over af en traktor. De resterende er genfundet i udlandet. To af dem blev genfundet i det første leveår, hhv. i Vestfrankrig 7. august og ved Englands østkyst 1. november, mens den tredje blev genfundet i Belgien under forårstrækket 14. marts. De danske ryler ankommer til ynglepladserne fra midt i marts (Thorup 1998). Én dansk ynglefugl er genmeldt fra artens formodede vinterkvarter i Vestafrika. Fuglen blev mærket som voksen ynglefugl på Tipperne 7. juni 1991 og genmeldt i nærheden af Banc d'Arguin i Mauretanien 22. december 2003.

Mærkning af ynglefugle på Tipperhalvøen med farvede plasticringe siden 1990 har givet supplerende oplysninger (se næste afsnit).

Trækgæster. I Danmark er genfundet fem fugle mærket som unger i udlandet, og disse fugles yngleområde er dermed kendt med sikkerhed. Fuglene var nordlige

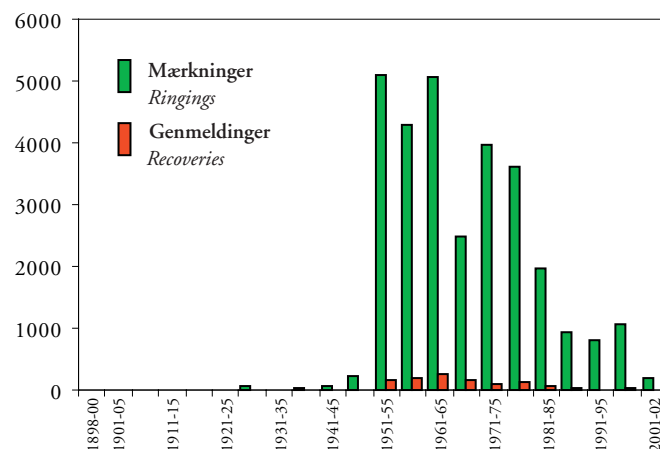

Fig. 4. Mærknings- og genmeldingsår for almindelig ryle mærket i Danmark. Ringing and recovery year of dunlin ringed in Denmark.

ryler fra det nordvestligste Rusland (3) samt sydlige ryler fra det sydlige Sverige (2) (fig. 8). Imidlertid viser en række genfund af fugle, mærket i Danmark, at vore trækgæster bl.a. kommer fra yngleområder i det nordlige Sibirien og vestlige Rusland, det nordligste Skandinavien samt landene omkring Østersøen (fig. 6A og 6C).

At dømme efter genmeldingerne ankommer en stor del af fuglene via Østersøen, hvor en del af de dansk-mærkede fugle er genfundet, primært i juli (fig. 6A). Da både nordeuropæiske og sibiriske fugle trækker via Østersøen (Liljefors m.fl. 1985, Gromadzka 1989), kan yngleområdet for disse fugle ikke indkredses nærmere ud fra det foreliggende materiale. Fra yngleområderne trækker en del af fuglene over Østersøen via den finske kyst, hvor der i træktiden er mærket i alt 55 almindelige ryler, som senere er fundet i Danmark

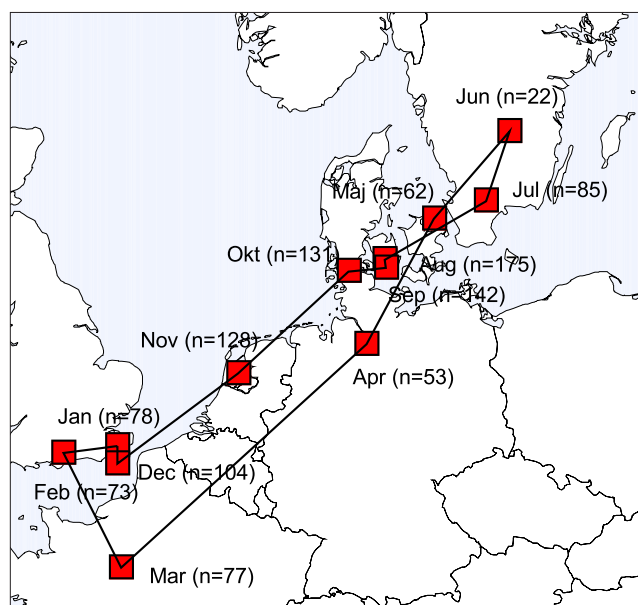

Fig. 5. Månedlige gennemsnitspositioner for genfund af almindelig ryle ringmærket i Danmark. Monthly mean positions of recoveries of dunlin ringed in Denmark.

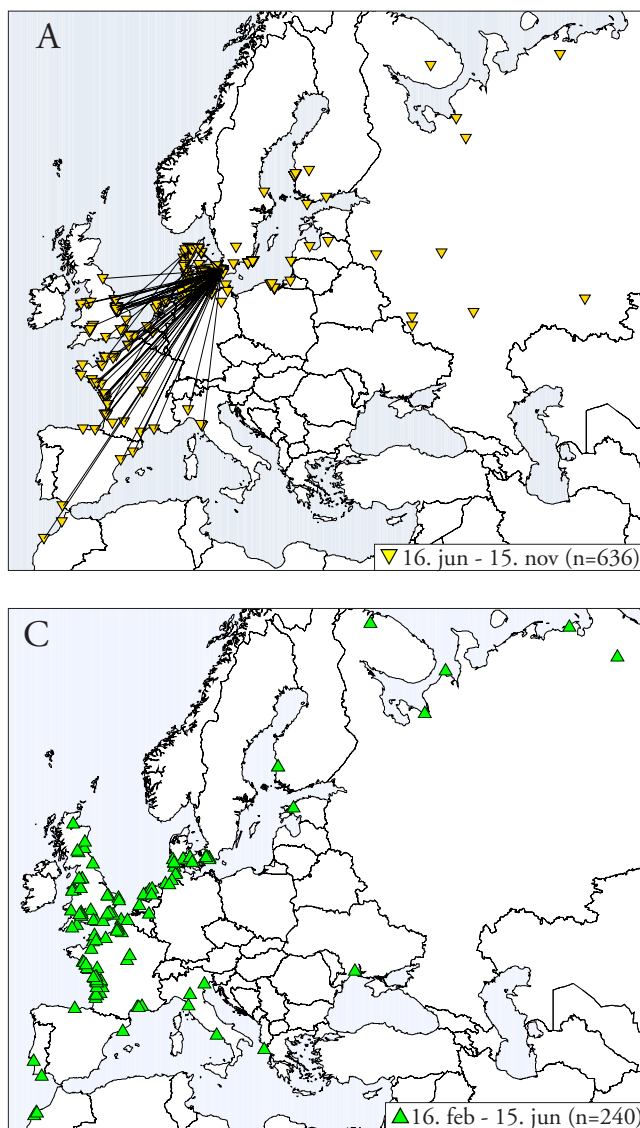
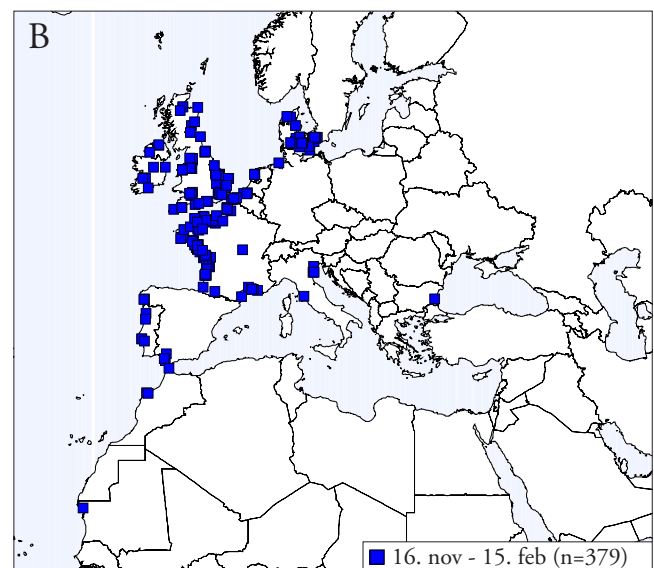

Fig. 6. Genmeldinger fra A) efterårs-, B) vinter- og C) forårsperioden af almindelig ryle ringmærket i Danmark. På kort A angiver linjer direkte træk. *Recoveries during A) autumn, B) winter and C) spring of dunlin ringed in Denmark. Lines on map A indicate direct autumn migration.*

fra midt i juli til udgangen af oktober (fig. 8). På den norske vest- og sydkyst er der i perioden august til oktober mærket 155 almindelige ryler, som efterfølgende er genfundet i Danmark (fig. 8).

I Danmark topper antallet af rastende ryler i august (Meltøfte 1993), og på de gode rastepladser, bl.a. i Vadehavet, forbliver antallet højt indtil slutningen af september (Meltøfte m.fl. 1994). Langt hovedparten af fuglene i det danske ringmærkningsmateriale er ringmærket i denne periode (fig. 3). Det ser ud til, at andelen af ungfugle ændrer sig, efterhånden som efteråret skrider frem. Blandt de aldersbestemte ringmærkede fugle var andelen af ungfugle i de forskellige måneder som følger: juli 12 %, august 35 %, september 91 %, oktober 69 % og november 20 % (se også Nørrevang 1955).

Fra Danmark trækker de almindelige ryler primært mod sydvest, en mindre gruppe dog mod vestsydvest (fig. 2B). En del trækker allerede i august. Fugle, som er ringmærket i Danmark, er i efterårsmånederne overvejende genfundet på De Britiske Øer og langs Frankrigs vestkyst (fig. 6A). Nogle fugle trækker sandsynligvis direkte over Centraleuropa til Middelhavet, hvor der er genfund i både Italien, Frankrig og Spanien (fig. 6A). Enkelte danskmarkede ryler er genmeldt fra Marokko – den tidligste 21. september. En danskmarket fugl er genfundet i Syrien, men desværre uden præcis genfindsdato. Voksne nordlige ryler fælder her i landet fra august til oktober, og ungfuglene trækker heller ikke videre før oktober (Meltøfte 1993), hvorfor gennemsnitspositionen først er syd for Danmark i november (fig. 5).

I vinterperioden er de danskmarkede ryler genfundet fra Skotland i nord til Mauretanien i syd. Tyngdepunktet af genfundene ligger på De Britiske Øer og langs Frankrigs vestkyst (fig. 5). I alt ti fugle er i vinterperioden genfundet på Den Iberiske Halvø, heraf halvdelen i Portugal (fig. 6B). Enkelte fugle er genmeldt fra Nordvestafrika, især fra Marokko (fig. 6). En mindre del af rylerne overvintrer ved den franske, italienske og tunesiske Middelhavskyst, og en enkelt fugl er genfundet ved Sortehavet i januar. I vinterperioden er fugle, mærket i landets østlige egne, generelt genfundet sydligere end fugle, mærket i det vestlige Danmark ($P < 0,001$). Således er alle de fugle, der er genfundet ved Middelhavet samt i Nordafrika, mærket i den østlige del af Danmark. Ringmærkningen af almindelig ryle ved den polske Østersøkyst har givet forholdsvis mange østlige genfund (Gromadzka 1989).

I vinterperioden er i alt 50 almindelige ryler genfundet i Danmark. Omkring halvdelen af dem er aflæst på mærkningslokaliteten inden for få måneder – dette gælder både unge og voksne fugle. I vinterperioden er desuden genfundet 47 fugle mærket i Norge, Sverige, Polen, Tyskland og på De Britiske Øer. Årligt overvintrer mellem 5.000 og 20.000 ryler her i landet, hovedparten i Vadehavet (Meltofte 1993).

Returtrækket til yngleområderne foregår hurtigt efter gennemsnitspositionerne at dømme (fig. 5). Fuglene benytter tilsyneladende to ruter – en via Europas vestkyst og en via Italien og det østlige Europa (fig. 6C). Den første rute benyttes sandsynligvis af fugle, der overvintrer i Vest- og Sydvesteuropa. Det er antageligvis disse fugle, som i februar og første halvdel af marts i stor stil er genfundet på De Britiske Øer samt i det øvrige Vesteuropa, og som ankommer til Danmark i marts (Meltofte 1993). Målet for disse fugle menes primært at være ynglepladserne i Nordeuropa (Goede m.fl. 1990, Meltofte 1993). Fra den mere østlige rute er der genfund i Italien, Grækenland og Ukraine i anden halvdel af marts og i april. Disse fugle har sandsynligvis kurs direkte mod yngleområderne i det nordlige Rusland. Det østlige træk afspejles til en vis grad i gennemsnitspositionerne (fig. 5). Den samme tendens til sløjfetræk er påvist for almindelige ryler, mærket i den sydlige del

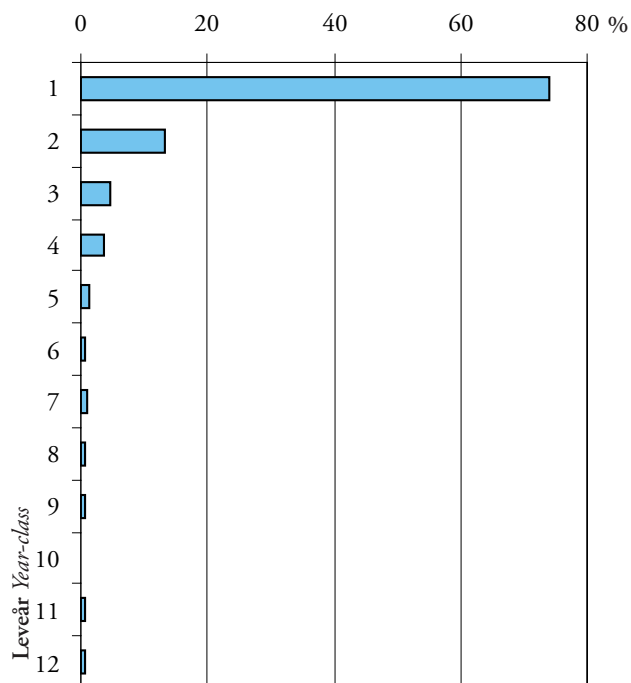

Fig. 7. Aldersfordeling af almindelig ryle mærket som redeunger eller ungfugle i deres første efterår og genmeldt som døde (n=306). Distribution on year-class of dunlin ringed as nestlings or juveniles in their first autumn and recovered as dead (n=306).

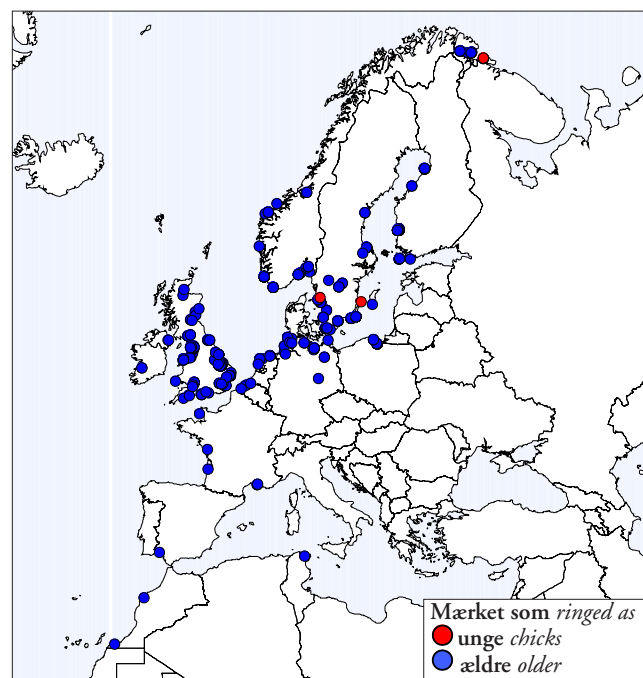

Fig. 8. Mærkningslokaliteter for almindelig ryle ringmærket i udlandet og genfundet i Danmark (n=852). Ringing locations of dunlin ringed abroad and recovered in Denmark (n=852).

af Østersøen (Gromadzka 1989). En del af de sibiriske ynglefugle trækker dog via Danmark om foråret, og fugle, mærket i maj, er senere genfundet i det nordlige Rusland. Det er formentlig primært russiske ynglefugle, der udgør den anden trækølge i maj (Goede m.fl. 1990, Meltofte 1993). Fuglene fouragerer bl.a. i Vadehavet indtil afrejsen mod yngleområderne.

Et relativt stort antal almindelige ryler er mærket og aflæst med års mellemrum på samme lokalitet, og en mindre del er aflæst på samme lokalitet forår og efterår. Fuglene er altså til en vis grad trofaste over for deres danske rastelokaliteter. En lignende stedtrofasthed, men over for overvintringslokaliteterne, er påvist på De Britiske Øer (Wernham m.fl. 2002).

I Danmark oversommer årligt et antal nordlige ryler (Meltofte 1993), men otte ryler, som er genmeldt fra Amager i begyndelsen af juni, var sandsynligvis blot bagtroppen af det nordøstgående træk.

Genmeldings- og dødsårsager

Omkring halvdelen af genmeldingerne skyldes aflæsninger – heraf 44 % i Danmark. De fleste aflæsninger i Danmark er foretaget tæt på mærkningslokaliteten, idet den gennemsnitlige afstand mellem mærknings- og genmeldingslokalitet er 3 km (0-133 km, n=263).

De fleste (72 %) af fuglene, der er indrapporteret med kendt dødsårsag, er skudte (fig. 9B). Af 411 skudte fugle er de 184 genmeldt i Danmark i perioden 1951-1980, flest i 1950'erne og 1960'erne. Uden for

Danmark er den største andel skudt i Frankrig (157 skudt ud af 190 døde), Spanien (13 af 14), Portugal (6 af 7) samt i Rusland (13 af 14).

Blandt almindelige rylere ringmærket som unger eller ungfugle og genmeldt som døde er 74% indrapporteret i første leveår (fig. 7). Den ældste dansk-mærkede almindelige ryle blev mere end 14 år og 10 mdr. Fuglen blev mærket som ungfugl 16. juli 1976 på Amager og aflæst 22. maj 1991 i Skåne.

English summary

The dunlin is a rather rare breeding bird in Denmark breeding mainly in western Jutland, around Limfjorden and on Læsø. The dunlin is a very common passage migrant in Denmark in June–November and March–June, the majority belonging to the subspecies alpina breeding in northern Scandinavia and northern Russia.

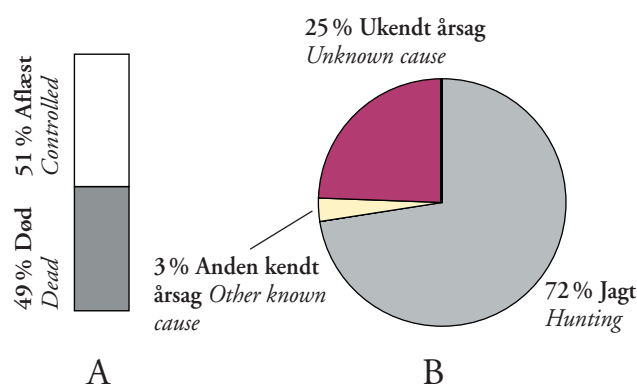
The first dunlin was ringed in 1921, with the majority ringed in the 1950s and early 1960s. The majority of the recovered birds were ringed on Amager in July–October and only very few belong to the Danish population. Only one wader, the lapwing, has been ringed in greater numbers.

In autumn and winter birds of the Danish population have been recovered in Britain, western France and Mauritania and during spring in Belgium.

Recoveries show that the passage migrants are from the populations around the Baltic Sea and from Siberia, western Russia and northern Scandinavia. Before they arrive in Denmark, many birds have been ringed around the Baltic Sea and in southern and western Norway. The number of passage migrants in Denmark is greatest in August. In September and October the majority of the ringed birds have been juveniles.

From Denmark most birds migrate SW to the British Isles and western France. Some birds take a more southerly route across central Europe to the Mediterranean coasts of Italy, France and Spain. During winter dunlins have been recovered from Scotland in the north to Mauritania in the south; most have been recovered in the British Isles and western France. Birds ringed in eastern Denmark have in general been found further south than those ringed in western Denmark. The mean positions indicate that the spring migration takes place rather quickly. As in the autumn, some follow a route along the west coast of Europe and others cross central Europe. A few birds have been ringed in Denmark in May and subsequently recovered in northern Russia.

The main known cause of death is hunting. Most have been shot in Denmark. Of 190 dead dunlins reported from France, 157 were shot, from Spain 13 of 14, in Portugal 6 of 7, and from Russia 13 of 14.

9. A) Genmeldingsårsager (n=1.167) og B) dødsårsager (n=566) for almindelig ryle ringmærket i Danmark. A) Cause of recovery (n=1,167) and B) cause of death (n=566) for dunlin ringed in Denmark.

Ryleprojekt på Tipperne

Af Ole Thorup

I forbindelse med et ynglebiologisk langtidsstudie på Tipperne er der siden 1990 farveringmærket 214 voksne og 487 unger af almindelig ryle. Denne mærkning har givet 2.564 aflæsninger på Tipperhalvøen i senere ynglesæsoner – d.v.s. mindst 9 måneder efter mærkningen – af 196 forskellige fugle, svarende til 75,2 % af de voksne og 7,2 % af ungerne.

Den tidsmæssige fordeling af aflæsningerne (fig. 1) viser fuglenes forekomst på Tipperne. De allerførste

hanner ankommer til Tipperne i slutningen af marts. Midt i april er de fleste kommet. I de sidste dage i april og i starten af maj rykker de ind på engene. Hunnerne ankommer 1-2 uger senere. Selvom der er mærket næsten lige mange af hvert køn (115 hanner, 99 hunner), bliver hunnerne ikke aflæst så hyppigt som hannerne,

Selvom farveringmærkede ryler regelmæssigt er eftersøgt på de fleste jyske ynglepladser, er der hidtil

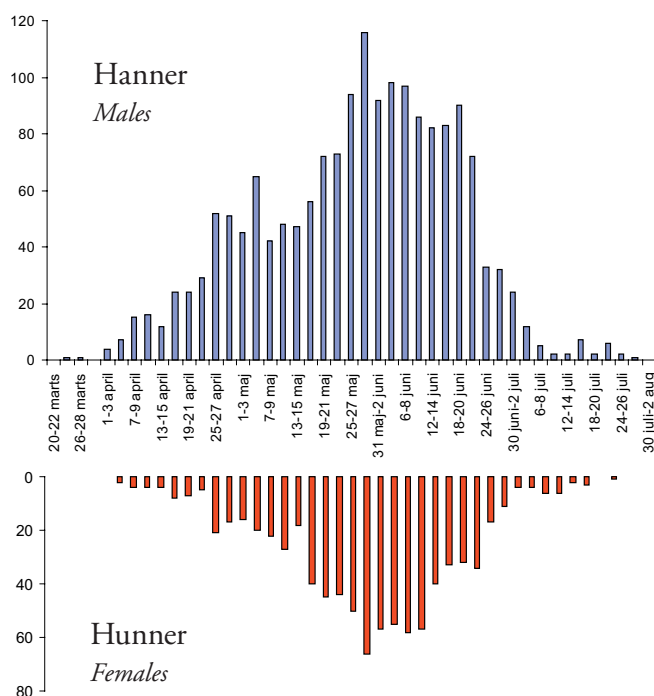

Fig. 1. Tidsmæssig fordeling af 2.562 aflæsninger af almindelig ryle på Tipperne 1991-2004. Distribution in time of 2,562 controls of dunlins at Tipperne 1991-2004.

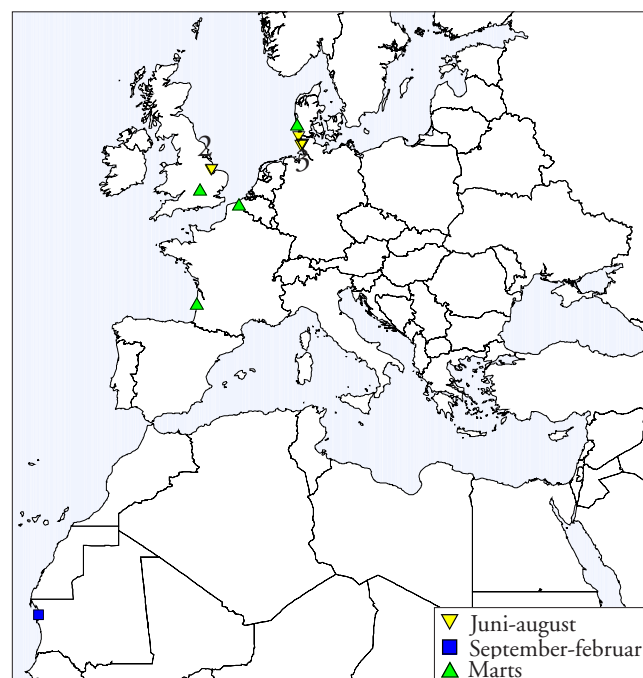

Fig. 2. Genfund af ynglefugle fra Tipperne fra trækket og om vinteren. Recoveries of breeding birds from Tipperne during the migration seasons and during winter.

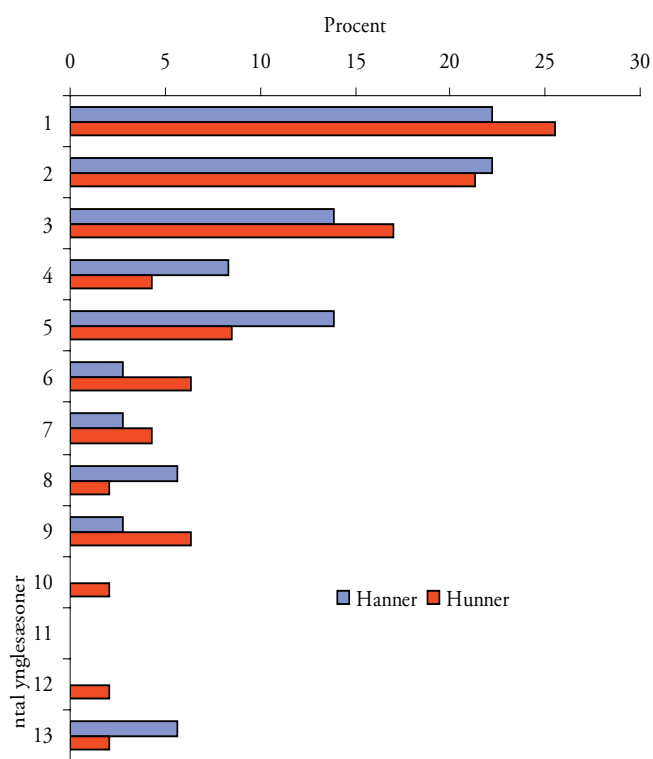

Fig. 3. Antal ynglesæsoner for ynglefugle mærket på Tipperne 1990 og 1991 (inkl. mærkningssæsonen). Number of breeding seasons for breeding dunlins ringed at Tippene in 1990 and 1991 (incl. the year of ringing).

ikke fundet ryler fra Tipperne ynglende andre steder. Ryler synes således at være meget stedtro. 97 % af hannerne og 77 % af hunnerne ynglende mindre end 400 m fra forrige års redested. Hunner flytter signifikant længere end hanner fra år til år (Thorup 1999).

Fra træk- og vinterperioden er der 11 genmeldinger (fig. 2). De 10 er fra trækket mellem en måned før ankomsten til Tipperne og en måned efter afrej-

sen, mens kun én genmelding (22. december) er fra perioden september til februar. De manglende genmeldinger og aflæsninger fra efteråret og vinteren fra velundersøgte områder som Vadehavet, Storbritannien, Vestfrankrig og Nordspanien tyder på, at Tippeternes ynglefugle overvintrer syd for disse områder (se forrige afsnit).

I de to første mærkningsår (1990-1991) blev 84 voksne ryler fanget på rede og farveringmærket (36 hanner og 48 hunner). De fleste ryler starter med at yngle, når de er to eller tre år gamle, og de 84 fugle må forventes i gennemsnit at være blevet ringmærket midt i deres ynglekarriere. I figur 3 ses, hvor mange ynglesæsoner de mærkede fugle i 1990 og 1991 vides at have haft. Medianen for både hanner og hunner er tre ynglesæsoner, men ikke mindre end 6 % af såvel hanner som hunner har haft mindst 10 ynglesæsoner efter mærkningen.

En enkelt han har kunnet følges så at sige fra vugge til grav. Den 26. maj 1996 blev den nyklækkede unge mærket med en metalring og to farveringe. 14. marts 1998 blev fuglen fanget af ringmærkere i det sydlige Belgien, og 14. juni 2000 viste den sig for første gang som voksen fugl på Tipperne, hvor den fik unger 1600 m fra sit fødested. Igen i 2001 klækkede fuglen unger i samme område, men ingen af årene blev ungerne flyvefærdige. I 2002 mistede fuglen sine æg, mens den i 2003 fik mindst én flyvefærdig unge. Den 30. april 2004 blev der fundet en bunke fjerpluk i fuglens yngleområde, formodentlig levningerne fra et dværgfalke-måltid. Et nærmere eftersyn afslørede et ben med ringe, og fuglens identitet var dermed afsløret. Senere samme år fandtes en af hannens 2003-unger selv ynglende, 1900 m fra ungens fødested.